

¹¹ Бернхем В. Вступ до права та правової системи США / В. Бернхем. – К.: Демократичні ініціативи, 1999. – С. 18.

¹² Жук Н. А. Стимування і протидія в системі поділу влад в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук:12.00.01. / Жук Наталія Анатоліївна. – Х., 2006. – С. 14.

¹³ Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Жан-Жак Руссо – М.: «Канон-пресс», 1998. – С. 217-218.

¹⁴ Гегель Г. В. Ф. Философия права / Георг Вильгельм Фридрих Гегель – М.: Мысль, 1990. – С. 308-309.

¹⁵ Гумплович Л. Общее учение о государстве / Людвиг Гумплович – СПб.: Изд-во Н. К. Мартынова, 1910. – С. 269.

¹⁶ Шершеневич Г. Ф. Общая теория права / Габриель Феликсович Шершеневич – М.: Изд-во Бр.Башмаковых, 1910. Ч. 1. – С. 221.

¹⁷ Державне управління: теорія і практика / [Авер'янов В. Б., Цветков В. В., Шаповал В. М. та ін.]; під заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Юрінком Інтер, 1998 – С. 38.

¹⁸ Там само.

Резюме

В даній статті розглядаються методологічні проблеми реалізації теорії поділу влад на прикладі США у XVIII–XIX сторіччях. У зазначеному контексті аналізується феномен часткового «змішання» влад та його значення для адміністративного права.

Ключові слова: поділ влад, «змішання» влад, предмет адміністративного права.

Резюме

В данной статье рассматриваются методологические проблемы реализации теории разделения властей на примере США в XVIII–XIX веках. В указанном контексте анализируется феномен частичного «смешение» властей и его значение для административного права.

Ключевые слова: разделение властей, «смешение» властей, предмет административного права.

Summary

This article discusses the methodological problems of implementation of the theory of separation of powers by the example of the United States in the seventeenth and nineteenth centuries. In that context, analyzes the phenomenon of partial «mixing» of powers and its significance for administrative law.

Key words: separation of powers, «mixing» of powers, the subject of administrative law.

Отримано 4.03.2010

В. О. КАЧУР

Віра Олегівна Качур, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Національного університету біоресурсів та природокористування України

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «PERSONA», «STATUS» І «CAPUT» У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Головною тенденцією сучасного світового розвитку є глобалізаційні процеси, які пронизують усі сфери суспільного життя – економіку, політику, культуру тощо. Не останнє місце серед них займає гуманізація суспільних відносин. Відтак юридична наука повинна бути готовою сформулювати нові підходи до з'ясування місця людини у праві, в якому вона виступатиме метою, а не засобом. Це вимагає докорінного переосмислення такої правової конструкції як суб'єкт права. А цього можна досягнути лише надаючи зміст і значення цінностям і традиціям, що склалися сторіччями і відповідають потребам сьогодення¹.

Відтак цікавим є досвід римлян щодо уявлень про суб'єкта права, його правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, які змінювалися протягом всього періоду існування Римської держави. При цьому спеціальних термінів для їх позначення тогочасна юриспруденція не виробила. Незважаючи на це, римська правова традиція у цій сфері чітко простежується у кодифікаціях XVIII–XIX ст., де вона «наповнювалась новим змістом, доктрина суб'єкта права розвивалася залежно від суспільно-політичних обставин та цивілізаційних змін»².

З огляду на це метою пропонованого дослідження є спроба показати співвідношення понять «persona», «status» і «caput» через призму розкриття їх етимології та змісту.

Усе право в Римі встановлювалося й існувало заради людей (Dig.1.5.2)³, адже саме вони виступали учасниками відносин, регулювати які було покликане об'єктивне римське право. Саме тому при поділі

римського права Гай на перше місце поставив право особи – **jus quod ad persona pertinet** (Gai 1,8, Dig. 1,5,1)⁴. Право особи, в свою чергу, включало в себе правові положення, що дозволяли характеризувати людину як суб'єкта права та визначали її правове становище як у публічному та приватному житті (статусне право), так і в сім'ї (сімейне право).

Говорячи про людину як суб'єкта права, використовували термін «**persona**», що в перекладі з латинської буквально означає «маска», «роль», «особа», «становище»⁵. Римські юристи використовували його в широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні *persona* застосовували як синонім *homo* для позначення людини як живої істоти (біологічне значення), а у вузькому значенні – як «особа» для характеристики людини як суб'єкта права (правове значення)⁶.

Оскільки право встановлювалося для людей і заради людей, закономірно, що лише останні могли бути *persona*. Однак римське право змінило це правило, звужуючи або розширюючи його зміст. Звуження змісту *persona* зустрічається у правових положеннях, що вилучили рабів з переліку суб'єктів права (Dig. 4,5,3,1)⁷, віднісши їх до категорії об'єктів – *res* (речей) (Gai 2,14b)⁸. Розширення змісту міститься у правових положеннях, які віднесли до суб'єктів права *persona incertae* – осіб, які не були людськими індивідуумами, а визнавалися такими лише в силу правових приписів. Серед них виділяли зачатих, але ще не народжених дітей (*conceptus, nasciturus, postumi*) та юридичних осіб (*persona fictae, persona morales, persona mysticae*)⁹. Таким чином, термін «*persona*» у римському праві застосовувався для позначення суб'єктів права, якими могли виступати як люди – фізичні особи, так і соціальні утворення – юридичні особи. Окрему групу *persona* становили зачаті, але ще не народжені діти, яких прирівнювали до фізичних осіб.

Центральне місце у праві особи займало і поняття «**status**», під яким розуміли сукупність певних властивостей та ознак особи, що дозволяли їй бути суб'єктом права. Римські юристи розрізняли природний і правовий статус особи.

Природний статус (*status naturalis*) – це статус людини, визначений самою природою. При цьому враховували стать (*sexus*) і вік (*aetas*). За статевою ознакою усі люди поділялися на чоловіків і жінок, а за віком – на дітей, підлітків, неповнолітніх і повнолітніх.

Правовий статус (*status legalis* або *status civilis*) – це статус людини, визначений державою і закріплений у правових положеннях. Правовий статус суб'єкта права включав в себе три стани – *status libertatis, status civitatis* та *status familiae*. Стан свободи – *status libertatis* – був найголовнішим критерієм поділу осіб у Римській державі. Так, за цією ознакою усі люди поділялися на вільних або рабів (Gai 1,9)¹⁰. Свобода особи встановлювалася або за фактом народження, або за фактом законного відпуску раба на волю. Тому вільних людей поділяли на вільнонароджених вільновідпущеників (Gai 1,10)¹¹. За станом громадянства – *status civitatis* – вільне населення поділялося на римських громадян і чужинців (латинів і перемісників), а за сімейним станом – *status familiae* – домовладик (*paterfamilias, persona sui juris*) і підвладних (*persona alieni juris*). Як влучно зауважив Ч. Санфіліппо, «на відміну від сучасного права у відповідності з *ius civile* простого матеріального існування суб'єкта було недостатньо для визнання в ньому юридичної особистості»¹².

Саме з природним та правовим статусом, римські юристи пов'язували поняття правоздатності. Поняття правоздатності і відповідного йому терміну ми не зустрінемо ні у працях римських юристів, ні в тогочасному законодавстві. Римляни використовували лише технічний термін «*capitis deminutio*»¹³, коли мова йшла про втрату правоздатності (Gai 1,159)¹⁴. Лише згодом для позначення правоздатності як властивості особи, що полягала у її здатності мати права та обов'язки, романісти почали використовувати терміни «**caput**» або «**capacitas juridica**».

«*Caput*» в перекладі з латинської буквально означає «голова»¹⁵. Римські юристи використовували його для позначення людського індивідуума, як вільного, так і раба¹⁶. Використовують цей термін для позначення особи (*persona*) і сьогодні, наприклад, І. Пухан та М. Поленак-Акімовська у своєму підручнику з римського права¹⁷. Щодо італійського романіста Ч. Санфіліппо, то він, обмежуючись лише «деякими попередніми зауваженнями термінологічного характеру»¹⁸, вказує, що «*caput*», особа (яким позначається як вільний, так і раб)¹⁹. Схожу позицію займає й іспанський романіст М. Х. Гарсія Гаррідо²⁰.

Незважаючи на це, термін «*caput*» широко застосовувався у вітчизняній та зарубіжній літературі дореволюційного періоду для позначення правоздатності у римському праві. Можна припустити, що тогочасні дослідники виводили його з Інституцій Юстиніана, де міститься положення, що «раб ніякої правоздатності не має» – «*servus nullum caput habere*» (Inst. 1,16,4)²¹. Таким чином, вони розглядали «*caput*» як правоздатність особи. Наприклад, Ю. Барон зазначає, що «*caput* є повна правоздатність, що належить римському громадянину»²². Таку ж позицію займає і Л. М. Загурський²³, тоді як Й. О. Покровський вказує, що правоздатність словом «*caput*» позначали самі римські юристи²⁴.

Використовувався термін «*caput*» і у підручниках з римського приватного права радянського періоду. Так, І. Б. Новицький вказує: «Тому, що тепер називається правоздатністю, в Римі відповідав термін «*caput*»²⁵. О. А. Підпригора також застосовує термін «*caput*» для позначення здатності особи бути суб'єктом права, однак називає останню не правоздатністю, а правосуб'єктністю²⁶.

Застосовується «*caput*» для позначення правоздатності і у сучасних підручниках римського права як вітчизняних авторів²⁷, так і російських²⁸. Його застосування є доречним, адже дозволяє етимологічно пояснити «*capitis deminutio*» – втрату правоздатності, яка мала місце тоді, коли відбувалися зміни хоча б в одному із трьох станів.

Щодо терміну «**capacitas juridica**», то його для позначення правоздатності застосовують вже згадувані нами македонські вчені-романісти І. Пухан та М. Поленак-Акімовська²⁹. Цей термін також можна застосо-

увати для позначення правоздатності. Адже з'єднавши латинські слова «capacitas», яке буквально означає «емкість», «місткість»³⁰ та «juridica» – «правовий», ми отримаємо сукупність чогось правового. У даному випадку сукупність прав та обов'язків, які може мати суб'єкт права.

Говорячи про persona як суб'єкта права, хочемо згадати ще про таку його характеристику як дієздатність. Незважаючи на те, що ні поняття дієздатності, ні його терміну ми також не зустрінемо в джерелах римського приватного права, однак це не означає, що римські юристи не проводили різницю між здатністю суб'єкта мати певні права та обов'язки (правоздатністю) і здатністю самостійно виступати учасником правових відносин (дієздатністю). Якщо у романістичній літературі правоздатність інколи позначають терміном «caput», то дієздатність, як правило, жодним. Лише у І. Пухан та М. Поленак-Акімовська ми можемо зустріти термін «**capacitas agendi**»³¹. Використання цього терміну для позначення дієздатності є доречним, адже складається з двох слів «capacitas» та «agendi». Якщо взяти значення «capacitas», як похідного від «saxa», який М. Бартошеком тлумачиться як «здатний до чого-небудь, на що-небудь»³², а «agendi» розглядати як похідний від «agege» – діяти, виконувати³³, то з'єднавши їх ми отримаємо «здатність самостійно створювати та самостійно виконувати щось». Саме це і відповідає загальному розумінню дієздатності як психічної та інтелектуально-вольової здатності суб'єкта вчиняти дії, що мають правові наслідки. У зв'язку з цим, римські юристи поділяли дієздатність на здатність особи вчиняти правочини і здатність особи відповідати за свої протиправні поступки (так звана деліктоздатність)³⁴.

Але повернемося до співвідношення понять «persona», «status» і «caput» у римському праві, яке проявлялося у їх взаємодії та взаємозумовленості. Центральне місце у цій тріаді займала persona, яка в результаті рецепції римського права перетворилася у правову категорію суб'єкта права, головними параметрами якого стали status і caput. Лише persona як суб'єкт права могла володіти правоздатністю (caput) та дієздатністю, обсяги яких залежали від status, яким ці особи були наділені природою чи правом.

Залежно від виду осіб у Стародавньому Римі розрізняли: 1) природну правоздатність або правоздатність фізичних осіб (persona singularis); 2) похідну правоздатність або правоздатність юридичних осіб.

Оскільки правоздатність включала в себе можливість суб'єкта мати обов'язки в різних сферах суспільного життя, тому римське право розрізняло правоздатність у публічному праві (jus publicum) і правоздатність у приватному праві (jus privatum).

Політична правоздатність особи або правоздатність у публічному праві (jus publicum) включала в себе такі дві головні правомочності, як jus suffragii (активне виборче право) і jus honorum (пасивне виборче право), а також право вступати в легіони, право брати участь у релігійних чи світських святах тощо.

Правоздатність у приватному праві (цивільна правоздатність) складалася з таких двох головних правомочностей, як jus connubii і jus commercii, які дозволяють говорити про спеціальну правоздатність суб'єктів права. Спеціальна правоздатність jus connubii передбачала право особи вступати у римський законний шлюб, а відтак користуватися положеннями римського шлюбного права. Зокрема, з jus connubii випливали: 1) право подружньої влади (jus manus); 2) права домовладки (jus patria potestas); 3) право кровного споріднення (jura agnationis) тощо. Спеціальну правоздатність jus commercii становило право користуватися майновими правами, яке включало в себе квітритське право власності (dominium ex jure Quiritum), право бути учасником різних цивільних правочинів (jus obligationum), право укладати заповіт (testamenti factio activa), право спадкувати за заповітом (testamenti factio passiva), а також право користуватися судовим захистом (legitimatio activa et passiva).

Залежно від обсягу римські юристи виділяли: а) повну правоздатність (caput); 2) обмежену правоздатність. Повну правоздатність мали лише ті особи, які відповідали умовам природного (вік, стать) та правового статусу (status libertatis status civitatis та status familie). Повна правоздатність виступала необхідною умовою наявності спеціальної правоздатності у суб'єкта права.

Підставою для обмеження правоздатність слугували юридичні або неюридичні умови. Юридичним умовами були вже згадувані нами capitis deminutio – ступені зміни правоздатності, яких римський юрист Гай виділив три – повну, середню і мінімальну. Серед них: 1) capitis deminutio maxima – повна втрата правоздатності, що наставала в результаті втрати суб'єктом статусу свободи (status libertatis). Це, в свою чергу, призводило до втрати особою і статусу громадянства, і сімейного статусу. Оскільки втрата свободи – це втрата будь-якого правового становища у римському суспільстві, тому людина повністю втрачала caput і прирівнювалася до речі, розділяючи правове становище рабів (in statu servitutis), адже «servus nullum caput habere»; 2) capitis deminutio media – середня втрата правоздатності, що передбачала втрату статусу громадянства (status civitatis). Це, в свою чергу, тягнуло за собою втрату і сімейного статусу. Однак за такою особою залишалася свобода та 3) capitis deminutio minima – мінімальна втрата правоздатності, що означала зміну сімейного статусу людини при збереженні свободи і громадянства. Серед неюридичних умов виділяли а) природні (стать, вік, здоров'я), та соціальні (безчестя, релігія, родинні зв'язки, ремесла і заняття, місце проживання).

Отже, римське право відводило особливу увагу праву особи, адже саме вона викликала до життя юридичну норму. Центральною категорією jus quod ad persona pertinet виступав суб'єкт права, який позначався терміном «persona» і застосовувався для позначення як людей, так і соціальних утворень (юридичних осіб). Окрему групу persona становили зачаті, але ще не народжені діти.

З поняттям «persona» були безпосередньо і нерозривно пов'язані поняття «status» і «caput», які виступали його параметрами. «Caput» (правоздатність) розуміли як властивість особи, що полягала у її здатності мати права та обов'язки. З «caput» випливала дієздатність – психічна та інтелектуально-вольова здатність

суб'єкта вчиняти дії, що мають правові наслідки. Обсяги *caput* залежали від *status*, під яким розуміли сукупність природних та правових властивостей та ознак особи, що дозволяли їй бути суб'єктом права.

І хоча тогочасна правова традиція не залишила нам ні чіткого визначення поняття суб'єкта права, його правоздатності, дієздатності та правового статусу, ні чітких термінів, якими вони позначалися, однак запозичені з римського права поняття фізичної особи та юридичної особи, поняття загальної та спеціальної, природної та похідної, повної та обмеженої правоздатності, втрати правоздатності дозволили розвинути правову конструкцію суб'єкта права у європейських кодифікаціях цивільного права XVIII–XIX ст. та продовжують наповнювати її новим змістом і сьогодні.

¹ Ллойд Денис. *Идея права* / Денис Ллойд : [перевод с английского М. А. Юмашева, Ю. М. Юмашев, научный редактор Ю. М. Юмашев]. — М.: «ЮГОНА», 2002. — С. 375.

² Федущак-Паславська Г. Суб'єкти права у правовій доктрині та кодифікаціях приватного права XVIII–XIX ст. у країнах романо-германського типу правової системи / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2009. — Вип. 49. — С. 67.

³ *Дигести Юстиніана* : в 8 т. / [перевод с латинского; отв. ред. Л. Л. Кофанов]. — М.: «Статут», 2002. — Т. I. Книги I–IV. — С. 117.

⁴ *Институции Гая* // Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. — М.: Зерцало, 1997. — С. 18; *Дигести Юстиніана* — С. 117.

⁵ Латинско-русский словарь / [сост. И. Х. Дворецкий и проф. Д. Н. Корольков; под общ. ред. проф. С. И. Соболевского]. — М., 1949. — С. 658.

⁶ Дернбург Г. *Пандекты*. Т. 1 *Общая часть*. / Дернбург Г. — М., 1906. — С. 127; *Загурский Л. Н.* *Элементарный учебник римского права. Общая часть*. Выпуск 1. / Л. Н. Загурский. — Харьков, 1897. — С. 71.

⁷ *Дигести Юстиніана* — С. 499.

⁸ *Институции Гая*. — С. 46.

⁹ Бартошек М. *Римское право: (Понятия, термины, определения)* / Бартошек М.: [Пер. с чешск.]. — М.: Юрид. лит., 1989. — С. 244.

¹⁰ *Институции Гая*. — С. 18.

¹¹ Там само.

¹² Санфилиппо Ч. *Курс римского частного права : учебник* / Чезаре Санфилиппо; [пер. с итал. И. И. Маханькова] ; под общ. ред. Д. В. Дождева. — М.: Норма, 2007. — С. 77.

¹³ Бартошек М. Вказана праця. — С. 60.

¹⁴ *Институции Гая*. — С. 39.

¹⁵ Латинско-русский словарь. — С. 139.

¹⁶ Бартошек М. Вказана праця. — С. 60.

¹⁷ Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. *Римское право (базовый учебник)* / Иво Пухан, Мирьяна Поленак-Акимовская : [перевод с македонского д. ю. н. проф. В. А. Томсинова и Ю. В. Филиппова] / Под ред. проф. В. А. Томсинова. — М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 2000. — С. 68.

¹⁸ Санфилиппо Ч. Вказана праця. — С. 73.

¹⁹ Там само. — С. 74.

²⁰ Гарсиа Гарридо М. Х. *Римское частное право: Казусы, иски, институты* / Мануэль Хесус Гарсиа Гарридо : [перевод с испанского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов]. — М.: Статут, 2005. — С. 224.

²¹ *Институции Юстиніана* : [перевод с латинского Д. Расснера. Под ред. Л. Л. Кофанова, В. А. Томсинова]. (Серия «Памятники римского права») — М.: Зерцало, 1998. — С. 52.

²² Барон Ю. *Система римского гражданского права: В 6 кн.* / Юлиус Барон : [предисловие кандидата юридических наук В. В. Байбака.]. — СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. — С. 102.

²³ Загурский Л. Н. Вказана праця. — С. 88.

²⁴ Покровский И. А. *История римского права* / И. А. Покровский : [вступит. статья, переводы с лат., научн. ред. и коммент. А. Д. Рудокваса]. — СПб.: Издательско-торговый дом «Летний Сад», 1998. — С. 280.

²⁵ Новицкий И. Б. *Основы римского гражданского права* / И. Б. Новицкий. — М.: Государственное издательство юридической литературы, 1960. — С. 47.

²⁶ Подопрігора А. А. *Основы римского гражданского права: Учеб. пособие* / А. А. Подопрігора. — К.: Выща шк., 1990. — С. 64.

²⁷ Вовк В. М. *Практикум з основ римського приватного права (у схемах і таблицях)* : Навчально-методичний посібник / В. М. Вовк. — К.: Атіка, 2007. — С. 13; Орач Є. М., Тищик Б. Й. *Основы римського приватного права: Навчальний посібник* / Орач Є. М., Тищик Б. Й. — Львів : ЛНУ, 2000. — С. 44; *Основы римського приватного права : Підручник* / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. — Х.: Право, 2008. — 28.

²⁸ *Римское частное право [Текст]: учебник* / Под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. — М.: ИД «Юриспруденция», 2006. — С. 72; *Омельченко О. А.* *Римское право: Учебник. Издание 2, испр. и доп.* / О. А. Омельченко. — М.: ТОН-Остожье, 2000. — С. 56.

²⁹ Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Вказана праця. — С. 69.

³⁰ Латинско-русский словарь — С. 136.

³¹ Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Вказана праця. — С. 69.

³² Бартошек М. Вказана праця. — С. 60.

³³ Там само. – С. 30.

³⁴ Денбургъ Г. Вказана праця. – С. 127; Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Вказана праця. – С. 69.

Резюме

Стаття присвячена дослідженню понять «persona», «status» і «caput». Питання суб'єкта права, його правоздатності та дієздатності у Стародавньому Римі перебували ще на етапі становлення. Відтак здійснюється спроба пояснити походження цих термінів, розкрити їх зміст та показати їх співвідношення між собою.

Ключові слова: суб'єкт права, правоздатність, дієздатність, статус.

Резюме

Данная статья посвящена исследованию понятий «persona», «status» и «caput». Вопросы субъекта права, его правоспособности и дееспособности в Древней Риме пребывали еще на этапе становления. Поэтому делается попытка объяснить происхождение этих терминов, раскрыть их содержание и показать их соотношение между собой.

Ключевые слова: субъект права, правоспособность, дееспособность, статус.

Summary

The article is devoted to notions «persona», «status» i «caput». Questions subject of law, its passive capacity and active capacity in ancient Rome were still at the stage of formation. Therefore, attempts to explain the origin of these terms, to reveal their content and show their relation to each other.

Key words: subject of law, passive capacity, active capacity, status.

Отримано 19.02.2010

Д. Д. КОССЕ

Дмитро Дмитрович Коссе, кандидат юридичних наук, доцент Чорноморського державного університету ім. Петра Могили

ЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Дослідженням особливостей категорії правового режиму в Україні приділяється значна увага, але визначення місця, значення, співвідношення цієї категорії з іншими в сучасній правовій системі України ще не належно досліджено. Саме тому для наукової статті об'єктом дослідження було обрано правовий режим, його особливості, які визначаються в його змісті, структурі, методах та способах правового регулювання, його комплексності та міжгалузевому характері. Актуальність великого застосування цієї категорії на практиці зумовлюється відсутністю системності в правовому регулюванні в сучасній Україні, необхідністю швидкого реагування на нові суспільні відносини та зміни в уже існуючих.

У процесі встановлення правового регулювання законодавець, будь-якої держави бачить недосконалість єдиного підходу до регулювання всіх груп відносин, відсутність у деяких випадках системного підходу та чіткого застосування норм чинного законодавства у залежності від правової сім'ї, наприклад, до якої віднесено правову систему. Особливо це відчутно в сім'ях загального права, де діють правові норми, які вже пройшли «випробування» застосуванням на практиці.

Саме тому з'являються виключення із загальних правил для справедливого і якнайбільш ефективного регулювання деяких суспільних відносин. У зв'язку з цим виникає додатковий інструментарій у правовій системі кожної держави. Такий особливий порядок (інструмент) регулювання окремих суспільних відносин має комплексний підхід, який фактично базується на загальних правилах і нормах в існуючій правовій системі, але одночасно має деякі особливості в регулюванні, які можуть включати особливий суб'єктивний склад, особливий склад об'єктів права, особливі методи взаємодії конкретних видів суб'єктів із об'єктами права, особливу систему правових гарантій (юридична відповідальність за порушення особливого статусу), особливі механізми правового регулювання (норми, юридичні факти, правовідносини, правозастосування, акти реалізації прав та обов'язків) тощо.

Як правило, виникають такі особливості у зв'язку з відсутністю системності в правовому регулюванні або при необхідності швидкого реагування на нові суспільні відносини або на зміни у вже існуючих. Особливо це проявляється в момент виникнення будь-яких труднощів в економіці, суспільному житті тощо. Наприклад, сучасна Україна вже на протязі 17 років переживає дуже динамічні соціально-економічні, політичні, культурні, демографічні, інформаційні процеси. Внаслідок саме таких процесів суттєво змінюються суспільні відносини і, як наслідок, модифікується юридична форма. Ще більш наявним прикладом може слугувати настання глобальної, економічної кризи. У такому випадку існування держави фактично залежить від швидких, правильних і актуальних дій державних органів, які можуть здійснювати не системний